

AZ ÉLETVITELSZERŰ KÖZTERÜLETEN TARTÓZKODÁS SZABÁLYSÉRTÉSI SZANKCIONÁLÁSÁNAK KÖZVETLEN TÁRSADALMI KÖLTSÉGEIRŐL

2018.12.31.

MEGRENDELŐ:
MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG

SZERZŐK:
TÓTH ENDRE, VÁRADI BALÁZS

TARTALOMJEGYZÉK

Vezetői összefoglaló	3
Bevezető	4
1. Szakirodalmi áttekintés	5
1.1 Rövid szakirodalmi háttér	5
2. Hatósági eljárások és társadalmi költségek.....	6
2.1 Módszertan	6
2.2 Új normák	6
2.3 Tényállás	9
2.4 Szabálysértési eljárás folyamata és teljes költsége	10
2.5 Helyszíni eljárások költsége	11
2.6 Hatósági eljárások költsége	13
2.7 Bírósági költségek	16
2.8 Közérdekű munka költsége	16
2.9 Elzárás költsége	17
2.10 Figyelembe nem vett költségek.....	18
3. Diskusszió és alternatívák	19
3.1 Diskusszió és alternatívák	19
4. Hivatkozásjegyzék.....	21
5. Függelék.....	22

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

Tanulmányunkban szakértői interjúk, adminisztratív adatok és a vonatkozó médiatartalmak elemzése révén azt vizsgáljuk, **mekkorák a 2018 második félévében elfogadott törvény- és rendeletmódosítások után a közterületi életvitelszerű tartózkodás szabálysértési szankcionálásának közvetlen társadalmi költségei eljárásonként.** Számításainkban, mint korábbi tanulmányunkban (BI 2016), most is kizárólag a hatósági változó költségekre („végrehajtási költségekre”) koncentráltunk: a helyszíni eljárás, az előállítás, kísérés, az előkészítő ill. a szabálysértési eljárás, a bírósági eljárás, az elővezetések, ill. a közérdekű munka és az elzárás büntetések költségeit vettük számba.

Elsőként az eljárások időkölségét határoztuk meg: hány munkaórát emészti fel a rendőrség és a bíróságok munkatársainak egy-egy hajléktalan személy elleni eljárás lebonyolítása. Eredményeink alapján a résztvevő állami szervek alkalmazottainak 42-45 munkaórát foglalja le egy eljárás lefolytatása. Az így kapott időkölséget felszoroztuk az eljárási cselekményeket végző munkavállalók beosztására érvényes, törvényben előírt bérköltséggel, ezt kiegészítettük az egyéb jellegű kapcsolódó kiadásokkal (pl. üzemanyag) és a lehetséges büntetések (elzárás, közérdekű munka) számított költségeivel. Számításaink a változó faktorok és a fennálló bizonytalanságra tekintettel három becslési alternatívával dolgoztunk: egy alsó, egy középső és egy felső becsléssel. Ez különösen indokolt, mivel az életvitelszerű közterületi tartózkodás szabálysértés eljárási és szankcionálási gyakorlata még meglehetősen kialakulatlan (mindössze két és fél hónapja lépett hatályba) és a bíróság által kiszabható büntetések nagyon eltérő társadalmi költségeket vonnak maguk után.

Eredményeink legfőbb tanulsága, hogy **a hajléktalanság szabálysértési szankcionálása, (morális, alapjogi és elemi közpolitikai kifogásokon túl) nem elhanyagolható társadalmi erőforrásokat emészt fel:** az 1. táblázatban részletesen is bemutatott **becsléseink eljárásonként 46 ezer forinttól** (legkonzervatívabb becslések, felmentés v. figyelmeztetés, mint a bíróság által megállapított szankció) **449 ezer forintig** (felső becslések, és a maximális, 60 napos elzárás, mint szankció) **terjednek.**

Más, releváns egységre átszámolva: **minimum annyit szán az állam egy hajléktalan ember üldözésére, amennyiből ugyanazt a személyt az állam saját normatívája szerint 36 éjszakára néhány ágyas, emberhez méltó átmeneti szálláson lehetne elhelyezni. A maximális büntetési tételt feltételezve és a felső becsléseinkkel számolva pedig csaknem annyiba kerül az adófizetőnek egy hajléktalan ember bíróság elé állítása, majd fogvatartása, mint amennyiből két hét híján egy teljes évig lakhatna átmeneti szálláson.**

Reméljük, hogy tanulmányunkkal sikerül hozzájárulnunk ahhoz, hogy meggyőzzük az olvasót: a hajléktalanság szankcionálása a vele szembeni minden más ellenérvén túl a társadalom közös erőforrásainak elpazarlásával is jár.

BEVEZETŐ

A Budapest Intézet azt a feladatot kapta, hogy meghatározza a szabálysértési törvény módosításának¹ és a végrehajtást szabályozó kormányrendelet² életvitelszerű közterületen tartózkodást érintő eljárásainak a hatóság oldalán felmerülő társadalmi költségeinek minimumát.

Munkánk a felmerülő költségek számbavétele során a nyilvánosan elérhető, ill. adatkéréssel megkapott adatokra, jelzett sajtóforrásokra és az Utcajogász Egyesület hajléktalan emberek számára jogsegélyt nyújtó önkéntesével folytatott interjúra támaszkodott. Itt köszönjük meg továbbá Reszkető Petrának az anyaghoz fűzött megjegyzéseit.

Jelentésünkben messzemenően építettünk a szintén a Magyar Helsinki Bizottságnak készített, más szabálysértések hatósági szankcionálásnak költségeit felmérő korábbi anyagunkra. (BI, 2016)

E jelentés felépítése a következő: az 1. fejezetben rövid szakirodalmi áttekintést adunk, a 2. fejezetben először a módszertant, a normaváltozások utáni eljárást mutatjuk be, majd annak a jelen szabályok melletti társadalmi költségeit vesszük számba (a 2.5-2.9 alfejezeteket, melyek a számításaink részleteit mutatják be, az elfoglalt olvasó akár át is ugorhatja). Végül a 3. fejezetben összefoglaljuk és interpretáljuk eredményeinket.

¹ 2018. évi XLIV. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény módosításáról

²178/2018. (X. 2.) Korm. rendelet az életvitelszerű közterületi tartózkodás szabályainak megsértése szabálysértéssel kapcsolatban közreműködő egyes szervek kijelöléséről és feladatairól

1. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

1.1 RÖVID SZAKIRODALMI HÁTTÉR

A 2012-ben elfogadott új szabálysértési törvény (2012. évi II. törvény, továbbiakban Szabstv.) szakított az eddigi szabálysértési dogmatikai megközelítésekkel és megerősítette a büntetőjogi és büntető eljárásjogi elemeket a szabálysértési területen, egyfajta látens kihágási jogot alkotva meg (Nagy, 2012, 217.o.), mely súlyosabb szankciókat alkalmaz, mint korábban, többek közt az elzárás büntetést is. (Nagy, 2012; Hack, 2012)

A Szabstv.-ben 2012 óta vannak olyan tényállások, melyeket az elkövető lakóhelye szerint illetékes járási hivatal, mint általános szabálysértési hatóság előszeretettel alkalmazott a hajléktalan emberek ellen; ilyenek voltak pl. a köztisztasági szabálysértések közül a közterületen vagy közforgalom célját szolgáló épületben, illetve közforgalmú közlekedési eszközön szemetelő, illetve ezeket beszennyező esetek (196. § (1) a) - a köztisztasági szabálysértések legnagyobb része, kb 75%-a hajléktalan embereket érintett. (BI, 2016)

Fontos megemlíteni, ahogy azt egy korábbi tanulmányunkban bemutattuk, a fejlett országok hatóságai és jogrendszerei gyakran egészen másképp, sokkal kevésbé büntető módon kezelik a hajléktalansággal kapcsolatos problémákat, mint a mai magyar jogrend (BI, 2016). Részletes nemzetközi áttekintésre itt nem nyílik tér, de röviden bemutatunk egyetlen jó gyakorlatot, mely a költségeket is számba vette, s mely inspirálta munkánkat.

Ez a Hollandiában 2011 óta működő ZSM program, aminek lényege, hogy a bírósági tárgyalás helyett az ügyész a szociális ellátórendszer szereplőivel együtt egy kerekasztal keretén belül egy hét leforgása alatt javasol alternatív megoldásokat az elkövetett szabálysértés kezelésére, illetve a sérelmet szenvedett fél kompenzálására. A program célja, hogy az eseteket olyan „gyorsan, körültekintően, egyszerűen és a társadalom-orientáltan intézzék, ahogy az csak lehetséges”. A program 2013-ra lett országos kiterjedtségű, amikor is 15 000 szabálysértési ügyből 11 000-et már ilyen módon kezeltek. (Jacobs and Van Kampen 2014, idézi: BI, 2016)

2. HATÓSÁGI ELJÁRÁSOK ÉS KÖZVETLEN VÉGREHAJTÁSI (TÁRSADALMI) KÖLTSÉGEK

2.1 MÓDSZERTAN

Szűk módszertanunk megegyezik a (BI, 2016) 2. fejezetében bemutatottal, ezért itt csak röviden foglaljuk össze, hogyan számoltunk. Röviden: a hatósági és bírósági eljárásokra közvetlenül fordított munkaórák bérköltségeit és az eljárások közvetlen anyagi költségeit (pl. fogdaüzemeltetés, üzemanyagköltség) becsüljük meg alsó és felső értékekkel, azaz kizárólag az eljárások közvetlen, hatóság-oldali, adminisztratív változó költségét monetizáljuk és vesszük számba. Bérköltségek esetén a nettó bérköltség az irányadó, hiszen ebben az esetben az állam „az egyik zsebéből a másikba teszi” a bérköltség járulékait. A nettó bér a 2019-ben hatályos törvények szerint a bruttó bér 66,5 százaléka³

Interjúalanyainktól nagyjából becslést kértünk arról, az egyes eljárási cselekmények hány, milyen rendfokozatú munkatárs hány percét veszik igénybe. Ezen adatok a módszertani különbségek miatt eltérhetnek egymástól; ezt számításaink során figyelembe vettünk. Az egyes részeken külön jelezzük az adatok forrását.

A szabálysértési ügyekben indított eljárások társadalmi költségei természetesen nem csak a jogi intézményrendszer oldalán merülnek fel. Ahogy arra Howell (2009) rámutat, az elkövetők és a velük kapcsolatban állók által viselt egészségügyi, érzelmi, szociális és gazdasági költségek szintén ide sorolhatóak. Továbbá említésre méltó, hogy az olyan szélsőségesen kiszolgáltatott csoporttal szembeni szankciók, mint a hajléktalan emberek, a körükben és a velük szolidaritást érzők körében a rendőrségbe, a jogrendszerbe és az államba vetett bizalom megrendüléséhez vagy elvesztéséhez vezethetnek. Ezen látens költségek számszerűsítése különösen nehéz, így e tanulmányban is eltekintünk tőlük, és csupán a jogi eljárásokhoz szorosan kapcsolódó, a hatóságok oldalán felmerülő, közvetlen „végrehajtási” költségekkel foglalkozunk.

2.2 ÚJ NORMÁK

A hajléktalanság kriminalizálása

2010-től, a második Orbán-kormány hatalomba lépésének első évétől kezdve folyamatos a törekvés a hajléktalanság kriminalizációjára. 2010 decemberében a VIII. kerületben megtiltották a „kukázást”. Majd fél évvel később, 2011 áprilisában Fővárosi Közgyűlés rendeletet hozott, amelyben szabálysértéssé nyilvánította a „köztér életvitelszerű lakhatás céljára történő használatát”. 2011. december 23-án a Parlament elfogadta az új szabálysértési törvényt, amely már az egész ország területén felhatalmazást adott a helyi önkormányzatoknak, hogy büntethetővé tegyék a közterületen történő életvitelszerű lakhatást. Az új törvény 2012. április 15-én lépett életbe.

³ https://www.nav.gov.hu/nav/szolgáltatások/adokulcsok_jarulekmertekek

2012. május folyamán Dr. Szabó Máté, az alapvető jogok biztosa az Alkotmánybírósághoz fordult, és kérte a hajléktalanság kriminalizálásáról szóló jogszabályok esetében az utólagos normakontroll eljárás lefolytatását, és az érintett jogszabálymódosítások megsemmisítését. Az AB határozatában alkotmányellenesnek nyilvánította a szabálysértési törvény vonatkozó szakaszát, és megsemmisítette azt. Az indoklás szerint a hajléktalanság szociális probléma, amit az államnak a szociális igazgatás, a szociális ellátás eszközeivel és nem büntetéssel kell kezelnie. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az emberi méltóság védelmével összeegyeztethetetlen társadalomra veszélyesnek minősíteni és büntetni azokat, akik lakhatásukat valamely okból elvesztették és ezért kényszerűségből a közterületen élnek, de ezzel mások jogait nem sértik, kárt nem okoznak, más jogellenes cselekményt nem követnek el. Az AB a döntésében mérlegelte, hogy azoknak a magatartásoknak a szankcionálására, amelyek a közterület használata során mások jogait sértik, a közrendet veszélyeztetik már korábban is lehetséges volt számos önálló tényállás (koldulás bizonyos formái, csendháborítás, köztisztasági szabálysértés, stb.) alapján.

Az Orbán-kormány azonban az Alkotmánybíróság döntése után sem adta fel a hajléktalanság kriminalizációjára irányuló törekvését. 2013. márciusában az Alaptörvény negyedik módosításával egyenesen az Alaptörvény szövegébe emelték a lehetőségét annak, hogy országos hatályú jogszabályban vagy helyi rendelettel korlátozzák az életvitelszerű közterületen tartózkodást kulturális, egészségügyi vagy a közrendet, körbiztonságot érintő okokból. Szintén az Alaptörvényben lett rögzítve, hogy az Alkotmánybíróság a továbbiakban az Alaptörvény módosításait nem vizsgálhatja, így kétharmados parlamenti többség lényegében bármit beemelhet annak szövegébe.

Ezt követően tovább folyt a jogi küzdelem a kormányzati akarat és az igazságszolgáltatás intézményei között. 2013. októberében elfogadott új szabálysértési törvény életvitelszerű közterületi tartózkodást tiltja a világörökségnek minősülő közterületen, illetve a helyi önkormányzat rendeletében a közrend, a körbiztonság, a közegészség és a kulturális értékek védelmében kijelölt közterületeken. A Főváros ennek nyomán hozott rendeletét azonban a Kúria 2014. novemberében megsemmisítette.

A Magyar Országgyűlés 2018. július 20-án fogadta el a szabálysértési törvény legújabb kapcsolódó módosítását, benne az életvitelszerű közterületi tartózkodás szabálysértéssé minősítésével. A törvénymódosítás 2018. október 15-én lépett érvénybe, ezt követően meg is kezdődtek az első rendőri intézkedések a törvénymódosításra hivatkozva. A Belügyminisztérium tájékoztatása szerint 2018. október 25-ig bezárólag összesen 235 esetben alkalmaztak helyszíni figyelmeztetést a rendőrök és 9 esetben indult szabálysértési eljárás. 2018. október 26-án a Kaposvári Járásbíróság kezdeményezte az Alkotmánybíróság egyedi normakontroll eljárását, mert álláspontja szerint a módosított Szabálysértési törvénynek életvitelszerű közterületi tartózkodás esetén alkalmazandó szabályai Alaptörvénybe ütköznek. Az Alkotmánybíróságnak 90 nap áll rendelkezésére a döntéshozatalra, tehát legkésőbb

január 24-én dől el a jogszabály további sorsa. Amíg az Alkotmánybíróság mérlegeli a kérdést, a rendőrség felfüggesztette a törvénymódosítás kikényszerítését, így október 26. után nem történtek további rendőri intézkedések.

Szabálysértési törvény legújabb módosításának rövid ismertetése:

A szabálysértési törvény 178/B. § tartalmazza az életvitelszerű közterületi tartózkodás szabályainak megsértéséről szóló új szabályokat. Az új szabályozás értelmében, aki életvitelszerűen közterületen tartózkodik, az szabálysértést követ el. Az eljárás megindítását azonban mellőzni kell, amennyiben a) az „elkövető” a rendőr felszólítására az elkövetés helyét elhagyja, vagy b) együttműködik a hajléktalan személyek részére fenntartott ellátások igénybevétele érdekében. A fenti két esetben az intézkedő rendőr az „elkövetőt” az eljárás megindítása helyett helyszíni figyelmeztetésben részesíti. Ha az intézkedés alá vont személy nem hajlandó egyik fenti opcióval sem élni, úgy a szabálysértési eljárás azonnal megindítható ellene. Ha valakit 90 napon belül már három alkalommal figyelmeztettek, az életvitelszerű közterületi tartózkodás újabb elkövetésekor az eljárást megindítása nem mellőzhető vele szemben⁴. Ilyen esetben az intézkedő rendőrnek az érintett állampolgárt elő kell állítania, és a rendőrségen szabálysértési őrizetbe kell helyezni.

A szabálysértési őrizetbe vételtől számított 72 órán belül a bíróság köteles az elsőfokú döntését meghozni. Amennyiben az elkövetés bizonyítást nyer, az ügyben figyelmeztetés intézkedés, közérdekű munka vagy elzárás szabható ki. Ha az „elkövető” a közérdekű munka elvégzését nem vállalja, a bíróság a kiszabott közérdekű munkát hat óránként számítva egy nap szabálysértési elzárásra változtatja át. A kiszabható közérdekű munka legkisebb mértéke hat, legmagasabb mértéke száznolcva óra. Az elzárás időtartama pedig 1-60 nap között változhat.

Kormányrendelet a közreműködő szervek feladatairól:

178/2018. (X. 2.) Korm. rendelet rendelkezik az életvitelszerű közterületi tartózkodás szabályainak megsértése szabálysértéssel kapcsolatban közreműködő egyes szervek feladatairól. A szöveg a rendőrség mellett négy közreműködő szereplőt nevez meg: a diszpécserközpontot, utcai szociális munkát biztosító szervezetet vagy a modellprogram keretében megszervezett hajléktalanellátó hely munkatársát (szociális munkatárs), a polgárőrséget, illetve a területileg illetékes önkormányzatot.

A diszpécserközpont tájékoztatást ad az intézkedő rendőrnek a szabad férőhellyel rendelkező hajléktalanellátó intézményekről és az „elkövetés” helye szerinti helyi önkormányzat tárolókapacitásairól. Értesíti a hajléktalanellátó hely munkatársát és az „elkövetők” ingóságainak ideiglenes tárolását végző szervet a közreműködésük szükségességéről.

⁴ A törvénynek ezeket az elemei, ti. a szociális ellátórendszerrel való együttműködésre való felszólítás és a többszöri figyelmeztetés punitív intézkedés előtt, mint a szociális segítségnyújtást és a fokozatosság elvét érvényesítő megközelítés, sajátos módon egybecsengnek azzal, amit más, a közösségnek szerintünk is joggal kárt okozónak tartható szabálysértési tényállásokkal kapcsolatban (BI, 2016)-ban magunk javasoltunk.

A szociális munkatárs megszervezi az „elkövető” hajléktalanellátó helyre való eljuttatását, amennyiben a hajléktalan ember nincs olyan állapotban, hogy önállóan eljusson oda. Ezen felül értesíti a diszpécserközpontot, amennyiben az „elkövető” együttműködő nyilatkozatát mégsem tartja fenn, és nem fogadja el a felkínált segítséget.

A polgárőrség részt vehet az „elkövető” ingóságainak helyszíni megőrzésében azok elszállításáig. A területileg illetékes önkormányzat felelős az életvitelszerű közterületi tartózkodás szabályainak megsértése szabálysértés esetében az „elkövető” ingóságainak elszállításáért, ideiglenes megőrzéséért és gyorsan romló, bomló, tárolhatatlan dolgok esetén, azok megsemmisítéséért. Önkormányzati tároló kapacitás hiányában az ideiglenesen tárolásba vett ingóságok tárolásáról az előkészítő eljárást folytató szerv gondoskodik (együtt: ideiglenes tárolást végző szerv). Az ideiglenes tárolást végző szerv köteles az értesítést követően haladéktalanul, de legkésőbb az értesítéstől számított fél órán belül megkezdi az ideiglenes tárolásba vett ingóságok elszállítását. Az ingóságok ideiglenes tárolásba vételéről az ideiglenes tárolást végző szerv határozatban rendelkezik, amely tartalmazza az „elkövető” és az ingóságok részletes adatait. Gyorsan romló, bomló, tárolhatatlan ingóságok esetén az ideiglenes tárolást végző szerv megsemmisíti azokat. Az „elkövető” a megsemmisített ingóságai után kártérítésre tarthat igény (a megsemmisítés költségeinek levonásával). A megsemmisítésről jegyzőkönyvet kell kiállítani.

2.3 TÉNYÁLLÁS

A szabálysértési törvény módosított szakasza (178/B. § (5) bekezdése) így határozza meg az életvitelszerű közterületi tartózkodás tényállását:

„Életvitelszerű tartózkodásnak tekinthető minden olyan magatartás, amely alapján megállapítható, hogy a közterületen való életvitelszerű tartózkodás a lakó- és tartózkodási hely, valamint egyéb szállásra való visszatérés szándéka nélkül, a közterületen való huzamos tartózkodás érdekében valósul meg, és a közterületen való tartózkodás körülményeiből, vagy a magatartásból arra lehet következtetni, hogy a jellemzően lakóhelyül szolgáló közterületen végzett tevékenységet - így különösen alvás, tisztálkodás, étkezés, öltözködés, állattartás - az elkövető a közterületen rövid időnként visszatérően és rendszeresen végzi.”

A törvényi tényállás meghatározása meglehetősen tág teret hagy az intézkedő rendőr szubjektív megítélésének. Komoly, alapjogi kritikát is implikáló ellentmondást eredményez a szabálysértési törvényen belül, hogy míg az 1. §-a szerint olyan magatartások (tevékenység vagy mulasztás) minősülnek szabálysértésnek, amelyek veszélyesek a társadalomra, addig az életvitelszerű közterületi tartózkodás meghatározása a hajléktalanságot, mint létállapotot kívánja kriminalizálni. További problémás elemet jelent a lakóhelyre való visszatérés szándékának beemelése a törvényi tényállás meghatározásába. A szándék megítélése nem lehetséges pusztán a törvényben felsorolt magatartásformák (alvás, tisztálkodás, étkezés, öltözködés, állattartás) észlelésével. Szintén visszás a lakó-, tartózkodási helyre való visszatérés szándékára hivatkozni, olyan helyzetben, amikor nincs hova visszatérni, valamint a

hajléktalanellátás férőhelykapacitása nem képes befogadni a hajléktalan népesség teljes egészét.

Az életvitelszerű közterületi tartózkodás törvényi tényállásának meghatározása tehát nem világos és súlyos ellentmondásokkal terhelt, annak alkalmazása erősen az intézkedő rendőr szubjektív mérlegelésére hagyatkozik, utat nyitva az önkényes jogalkalmazásnak. Az eddigi gyakorlati esetek azt mutatják, hogy jellemzően a rendőrök hajléktalanokról élő társadalmi sztereotípiákra (rendezetlen ruházat, utcán alvás, csomagok megléte), illetve az életvitelszerű közterületi tartózkodás beismerésére hagyatkoznak.

2.4 SZABÁLYSÉRTÉSI ELJÁRÁS FOLYAMATA ÉS TELJES KÖLTSÉGE

1. táblázat: Az életvitelszerű közterületi tartózkodás kriminalizálásának közvetlen végrehajtási költségei egy estre számolva, a lehetséges kimenetek szerint eljárási szakaszonként (adatforrások a magyarázatban)⁵

Eljárás szakaszok	Cselekményt végző szervek	Időkölttség (munkaóra)	Becsült költség (Ft)		
			alsó becslés	közép becslés	felső becslés
Helyszíni eljárás	Rendőrség	7	4859	6825	9204
Előkészítő eljárás	Rendőrség	29	30141	37525	47021
Bírósági eljárás	Bíróság	6-9 óra	11026	17616	29205
Közérdekű munka	Állami foglalkoztatási szervek, Rendőrség	-	2586	11 925	21 950
Elzárás	Büntetés-végrehajtási szervek	-	6057	181710	363420
ÖSSZES KÖLTSÉG FIGYELMEZTETÉSBEN RÉSZESÍTÉS ESETÉN			46 026	61 966	85 430
ÖSSZES KÖLTSÉG KÖZÉRDEKŰ MUNKA KISZABÁSA ESETÉN			48 612	73 891	107 380
ÖSSZES KÖLTSÉG ELZÁRÁS KISZABÁSA ESETÉN			52 083	243 676	448 850

A fenti rövid táblázatban foglaltuk össze az életvitelszerű közterületi tartózkodás kriminalizálásának egy hajléktalan személy elleni eljárásra kalkulált költségeit. A legtöbb költségelemnél három becslési alternatívát állítottunk fel a változó faktorok és a fennálló bizonytalanság figyelembevételével: egy alsó becslést, egy felsőt és egy középbecslést. A három alternatíva – egy minimum- és egy maximumbecslést adva – meghatározza a hajléktalanság szabálysértési szankcionálásával járó társadalmi költségek egy eljárásra számított lehetséges intervallumát, illetve biztosít egy átlagbecslést is számunkra. Az eltérő becslési alternatívák közti különbségeket az adott ügygel foglalkozó rendőrségi, bírósági alkalmazottak fizetési kategóriájának lehetséges eltérései, a megkezdett munkaórák számának változása, a bíróság eltérő döntése, illetve egyéb

⁵ A számított költségeket részletesebb bontásban bemutató táblázatunk megtalálható a Függelékben (I. táblázat)

bizonytalanságok (pl. szabálysértés helye) okozzák. Az időbecsléseinket a korábbi tanulmányunkban (BI 2016) a hasonló szabálysértések esetében részletesen feltérképezett eljárási és büntetési-végrehajtási cselekmények időköltsegeire, az Utcajogász Egyesület önkéntesével folytatott interjúra, valamint a sajtóban megjelent információkra és helyszíni és bírósági eljárások egyes esetekben rendelkezésre álló videós közvetítéseire alapoztuk. A pénzbeli költségek kiszámításához az jogszabályokban előírt közalkalmazotti bértételeket, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal által közzétett legfrissebb adatokat, valamint a BI 2016-ban számszerűsített költségek inflációval korrigált összegét vettük figyelembe (részletesen ld. alább).

Az eredményeink alapján a figyelembe vett eljárási és büntetési költségek minimuma 46,026 forintot tesz ki – a szankciók közül legenyhébb – figyelmeztetés intézkedéssel, vagy felmentéssel záruló bírósági eljárás esetén. A bíróság által kiszabott büntetési tétel nagyban meghatározza az életvitelszerű közterületi tartózkodás kriminalizálásának költségeit. A társadalom számára a legdrágább az elzárás alkalmazása, amelyből egy nap az adófizetők 6057 forintjába kerül. A maximális, vagyis 60 napos elzárás esetén az adott eset eljárási és büntetés-végrehajtási költségei közel 450 ezer forintot emészt fel az államkasszából. A közérdekű munka megszervezési költsége valamivel alacsonyabb az elzárásnál, ennek a büntetési nemnek a költsége 2,5 és 22 ezer forint között változik a kiszabott órák számától függően (6-180 óra) Az eljárási szakaszokban résztvevő rendőrségi és bírósági dolgozók teljes munkaidőköltsége becslésünk szerint 42-45 órat tesz ki. A fejezet hátra lévő részében az egyes eljárási szakaszok elemeit, és a közvetlen végrehajtási költségek becslését mutatjuk be részletesen. A függelékben pedig megtalálható a minden cselekményt és költségelemet magában foglaló, részletes táblázat (I. táblázat).

2.4 HELYSZÍNI ELJÁRÁSOK KÖLTSÉGE

A szabálysértési eljárás megindítását megelőzi a szabálysértési cselekmény észlelése. Az életvitelszerű közterületi tartózkodás esetében a cselekményeket többnyire rendőrségi járőr, közterület-felügyelő, vagy a térfigyelő kamerák mögött ülő rendőrségi alkalmazott észleli. Az intézkedés lefolytatását járőröző rendőrök végzik, akik rangjukat tekintve tiszthelyettesek, és általában egyszerre ketten végeznek szolgálatot.

A vélelmezett életvitelszerű közterületi tartózkodás észlelésekor az intézkedő járőrpáros megszólítja az intézkedés alá vont személyt és megpróbálnak meggyőződni, hogy valóban megfelel-e a cselekménye a törvényi tényállásnak. Kikérdezik arról, hogy valóban az utcán él-e, és van-e szándéka és lehetősége lakóhelyre húzódni, vagy hajléktalanellátó intézmények szolgáltatásait igénybe venni. Amennyiben a rendőrök úgy ítélik meg, hogy az intézkedés alá vont személy elkövette a törvényben rögzített életvitelszerű közterületi tartózkodás szabálysértését, úgy két lehetőségük van az „elkövető” döntésétől függően. Amennyiben a hajléktalan személy hajlandó elhagyni a szóban forgó közterületet, vagy együttműködik a hajléktalan személyek részére fenntartott ellátások igénybevétele érdekében, úgy az intézkedő rendőröknek

mellőzniük kell a szabálysértési eljárás megindítását és helyszíni figyelmeztetésben kell részesíteniük az „elkövetőt”.

Ha az intézkedés alá vont személy a hajléktalanellátás szolgáltatásainak igénybevételét választja, a rendőröknek telefonon fel kell venniük a kapcsolatot a területileg illetékes, utcai szociális munkát végző szervezet diszpécserközpontjával, ahol tájékoztatást kérnek az „elkövetés” helye szerinti ellátási területen szabad férőhellyel rendelkező hajléktalanellátó intézményekről. Ezt követően a rendőrök a kapott információkat átadják a hajléktalan személynek, aki amennyiben képes rá, önerőből köteles eljutni a hajléktalanellátó intézménybe. Amennyiben erre a hajléktalan személy állapotánál fogva nem képes, az intézmény munkatársai kötelesek megszervezni az odautaztatását. Ha a hajléktalan személy a hajléktalan ellátások igénybevételére vonatkozó együttműködő nyilatkozatát nem tartja fenn, és nem jelenik meg a szóban forgó intézményben, úgy a törvény értelmében az ügyel foglalkozó szociális munkatárs köteles értesíteni a rendőrséget.

Ha az intézkedés alá vont hajléktalan személy nem hajlandó elhagyni az adott közterületet, illetve a hajléktalanellátó intézmények szolgáltatását sem hajlandó igénybe venni, úgy az új szabálysértési törvény értelmében a rendőrnek azonnal meg kell indítania a szabálysértési eljárást. Ha a hajléktalan személyt a megelőző 90 napon belül már 3 alkalommal részesítették helyszíni figyelmeztetésben, úgy a szabálysértési eljárás megindítása szintén nem mellőzhető.

A helyszíni eljárások időkölségének becslését részben korábbi hasonló tárgyú tanulmányunk (BI, 2016) eredményei, részben a 2018 őszén lefolytatott eljárásokról közvetlen tapasztalattal rendelkező szakemberekkel lefolytatott interjúk alapján készítettük. Feltételeztük ugyanakkor, hogy az ősszel dokumentált esetek a fokozott médiafigyelem és jogalkalmazási bizonytalanságok miatt jóval hosszabb időt vettek igénybe, mint azt a jogszabály alkalmazásának megszilárdulása esetén várható. Emiatt az esetenként akár 2 órás rendőri helyszíni figyelmeztetések helyett, egységesen fél órás időtartammal számoltunk az első három figyelmeztetés esetében. A negyedik figyelmeztetés során sor kerül a szabálysértési eljárás elindítására is, így itt egy órával kalkuláltunk. A 2016-os tanulmányunk eredményei alapján feltételezzük továbbá, hogy mind a helyszíni figyelmeztetések, mind a feljelentés adminisztrációja kb. 20 percet vesz igénybe.

Az intézkedő rendőrök bérkölségének kiszámítását a (BI, 2016) tanulmányunk módszertana alapján végeztük. A bérkölségek között csak az alapilletményt vettük figyelembe, az egyéb pótlékokat és teljesítményjuttatás mértékét figyelmen kívül hagytuk, mivel ezek becsléséhez szükséges információ nem állt rendelkezésünkre. Az alapilletményt csak a beosztási illetményből számoltuk, vagyis sem szolgálati időpótlékot, sem hivatásos pótlékot nem tartalmaznak a számolt bérek, így a kapott eredmények alulbecslik a valóban felmerülő személyi költségeket. Az alapilletményt a 2018-évre vonatkozó költségvetésben meghatározott 38 650 Ft-os rendvédelmi illetményalappal, illetve a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos

állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény 5. mellékletében megadott szorzószámokkal számolva határoztuk meg. Mivel nem állt rendelkezésünkre adat az egyes járőrök fizetési fokozatáról és besorolási kategóriájáról, ezért egy alsó, közép és felső becslést is készítettünk. Az alsó becslést a legalacsonyabb, 4,7-es szorzóval, a felső becslést a legmagasabb, 8,9-es szorzóval, míg a közép becslést pedig a besorolási kategóriák átlagának fizetési fokozatok szerint vett átlagával, 6,6-os szorzóval számoltuk. A rendőri órabér megállapításához havonta 174 munkaórával kalkuláltunk.

2. táblázat Helyszíni eljárások idő- és bérköltsége három eltérő becslést alkalmazva

Eljárási cselekmény	Szerv	Munkatársak száma	Időtartam / fő	Időtartam / összes fő	Alsó becslés	Közép becslés	Felső becslés
1. figyelmeztetés	Rendőrség	2	fél óra	1 óra	694 Ft	975 Ft	1 315 Ft
1. adminisztráció	Rendőrség	1	20 perc	20 perc	231 Ft	325 Ft	438 Ft
2. figyelmeztetés	Rendőrség	2	fél óra	1 óra	694 Ft	975 Ft	1 315 Ft
2. adminisztráció	Rendőrség	1	20 perc	20 perc	231 Ft	325 Ft	438 Ft
3. figyelmeztetés	Rendőrség	2	fél óra	1 óra	694 Ft	975 Ft	1 315 Ft
3. adminisztráció	Rendőrség	1	20 perc	20 perc	231 Ft	325 Ft	438 Ft
4. figyelmeztetés	Rendőrség	2	1 óra	2 óra	1 389 Ft	1 950 Ft	2 629 Ft
4. adminisztráció	Rendőrség	1	20 perc	20 perc	231 Ft	325 Ft	438 Ft
Helyszíni eljárás	Rendőrség	2-8	0,5-3,8 óra	6,3 óra	4 395 Ft	6 175 Ft	8 326 Ft

A helyszíni eljárások időkölsége minimumbecslésként 6,3 óra egy tipikus mederben zajló (3 figyelmeztetés megejtését követően történik az eljárás megindítása) ügy esetén az összes részt vevő rendőr munkaidejét beleszámolva. Ezt munkaerőköltségre transzformálva alsó becslésként 4395 Ft-ot, középbecslésként 6175 Ft-ot, míg felső becslésként 8326 Ft-ot kapunk az intézkedő rendőrök fizetési besorolásának függvényében. A résztvevő rendőrök száma 2 és 8 között változhat, attól függően, hogy ugyanaz a járőrpáros van-e jelen mind a négy helyszíni intézkedésnél, vagy mások intézkednek egyes alkalmakkor.

2.5 HATÓSÁGI ELJÁRÁSOK KÖLTSÉGE

Előkészítő eljárás

Ahogy azt a korábbiakban kifejtettük, a Szabstv. lehetőséget ad az életvitelszerű közterületi tartózkodás elzárással való büntetésére. Azon tényállások tekintetében, amit a törvény elzárással is büntethetőnek rendel, a szabálysértési hatóság eljárás feladatait (a szabálysértési tényállás felderítése, elkövető kilétének megállapítása, bizonyítási eszközök felkutatása) a rendőrség előkészítő eljárás keretében folytatja le, az ügydöntő határozatot azonban az elkövetés helye szerint illetékes járásbíróhoz hozza meg.

Az eddig lefolytatott eljárások tanulsága szerint az életvitelszerű közterületi tartózkodás miatt indított ügyeket gyorsított bírósági eljárásban tárgyalják, ha az elkövető nem esik abba a kategóriába, amely kizárja a szabálysértési elzárás alkalmazását: törvényben meghatározott fogyatékossgal élő személy; a várandósság tizenkettedik hetét elérő

nő; gyermekét egyedül nevelő gyám, szülő; folyamatos gondozást igénylő hozzátartozóját egyedül ápoló személy. Akiról a helyszínen, vagy az előállítást követően kiderül, hogy az előbbi kategóriák valamelyikébe beleesik, azzal szemben az előkészítő eljárást folytató szerv az eljárást megszünteti. Ha nincs kizáró oka az őrizetbevételnek, úgy az érintett személyt a szabálysértést észlelő járőrök a rendőrkapitányságra előállítják.

A rendőrkapitányságon az előkészítő eljárás részeként az előadó meghallgatja az előállított személyt, az előállított személy nyilatkozik, hogy elismeri-e a szabálysértés elkövetését, majd az előadó elkészíti az eljáráshoz kapcsolódó egyéb dokumentációt. Mielőtt másokkal összezárják („Közösségbe helyezés előtt”) az „elkövetőt” orvosi vizsgálatra kísérik a járőrök, ennek eredményét megvárják, majd, ha nincs elzárást kizáró ok, akkor őrizetbe veszik, illetve elkészítik az ehhez szükséges dokumentumokat⁶. Az előállító helyiségből az elkövető a fogdába kerül, ahonnan pedig egy meghatározott időpontban a bírósági tárgyalásra. Abban az esetben, ha az „elkövető” rendőrségi fogdába való befogadására a hivatali idő lejárta miatt nincs lehetőség, az elkövető a készenléti rendőrségi fogdára kerül, majd a következő hivatali időben a rendőrségi fogdára. Az előállítás időtartama nem haladhatja meg a nyolc órát, ami négy órával hosszabbítható, az őrizetbe vétel időtartama pedig legfeljebb a hetvenkét óra lehet.

A rendőrségi fogdán dolgozó kísérők az elkövetőt a tárgyalásra vezetik, megvárják a tárgyalás eredményét, majd ezt követően, ha a bíróság nagyobb mértékű elzárást szabott ki, mint az előállítástól a tárgyalásig eltelt idő, akkor a tárgyalás végével az elkövetőt büntetés-végrehajtási intézetbe szállítják át. Minden egyéb esetben az elkövetőt szabadon engedik. A bírósági tárgyaláson az előkészítő eljárást lefolytató személy 'kvázi ügyészi' szerepben vesz részt a tárgyaláson, a szabálysértést észlelő járőr pedig tanúként kerül meghallgatásra, ha az eljárás alá vont személy nem ismeri el a szabálysértés elkövetését.

A Budapest Szakpolitikai Elemző Intézet korábbi kutatása (BI 2016) alapján az előkészítő eljárás során a járőrök és az elkövetőt kísérő és szállító tiszthelyettesek cselekménye kb. nyolc munkaórát vesz igénybe ügynként, melyet cselekményenként két rendőr tiszthelyettes végez. Az előkészítő eljárások lefolytatásának időköltisége összesen 11 munkaórát vesz igénybe (ebből 7 óra tiszthelyettesi és 4 óra tiszt rankban szolgáló rendőri munkaóra) korábbi kutatás eredménye szerint. Ez az időköltiség tartalmazza mind a gyorsított eljárások, mind a többi előkészítő eljárás esetén az ügyet vizsgáló előadónak az ügydöntő határozat meghozatala céljából az ügyet előkészítő cselekményeit (pl. az elkövető személyének megállapítása, bizonyítási cselekmények), a bírósági tárgyaláson való részvételével felmerülő cselekményeket, továbbá pedig mind a helyszíni bíróság, mind a bíróság által meghatározott szankciók végrehajtásával felmerülő cselekményeket.

⁶ 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet

A személyi költségeken túl figyelembe kell venni az üzemanyag-költségeket is. Az interjúk tanulsága szerint a Budapesten előállított személyeket mind a Gyorskocsi utcai fogdába szállították. Az elkövetés helyét tekintve három lehetséges alternatívával számoltunk: belvárosi, külvárosi és egy köztes. A megtett távolság függvényében a Nemzeti Adó- és Vámhivatal által közzétett, 2019-ben érvényes üzemanyagárakat⁷, illetve fogyasztási normákat⁸ használva kapjuk meg a költségeket, amelyeket az 3. táblázat tartalmaz. Az üzemanyag árakat az éves átlagos ESZ-95-ös motorbenzin és gázolaj árak átlagaival számoltunk, amely 383 Ft volt 2019 januárjában. A fogyasztási normát pedig a benzinüzemű és gázolaj üzemű gépkocsik hengerűrtartalmának átlaga adja, amely 8,73 liter/100.

3. táblázat Elővezetések üzemanyagköltsége

Elkövetési helyszín	Távolság (km)	Becsült költség (Ft)
Belváros	4	134
Köztes	9.5	318
Külváros	15	502

A rendőrségi fogda költségeinek kiszámításához az ORFK adatait vettük alapul. Ezek szerint 2015-ben az 4927 őrizetbe vett főt helyeztek el rendőrségi fogdán, átlagosan 41 óra időtartamra. A BVOP tájékoztatása szerint egy fogvatartottra jutó napi költség 2015. évi adatok alapján 9702 forint, ami mivel átlagos költség, pontatlanul jelzi az elzárt személyek számának változásából fakadó költségváltozást, hiszen vannak olyan fix költségek (pl. az épület fenntartási költségei), amelyek nem változnak az elzárt személyek számával. A Budapest Szakpolitikai Elemző Intézet 2014-ben készített tanulmánya szerint az európai szabályoknak megfelelő börtönállapotok szerinti változó költségek 2013-as adatok alapján 5909 forintra tehető, amely az inflációval korrigálva 2018-as értéken 6057 forintot tesz ki (BI 2014). Ezt az egységköltségeket 41 órás átlagos fogdán töltött idővel felszorozva 10 347 forintos költséget kapunk az „elkövető” fogdán történő elzárására.

4. táblázat A hatósági eljárás cselekményeinek költségbecslése

Cselekmények	Cselekményt végző	Összes munkaóra	Fizetési kategória (Ft)			Becsült költség (Ft)		
			alsó	közép	felső	alsó	közép	felső
Elővezetés, kísérés	2 fő rendőr tiszthelyettes	16	118 984	166 793	225 310	10 566	14 811	20 008
Előkészítő eljárás lefolytatása	tiszthelyettes	7	118 984	166 793	225 310	4787	6710	9064
	tiszt	4	187 337	232 245	308 852	4307	5339	7100
Fogda költsége	Átlagos fogdán töltött idő: 41 óra					10 347		
Üzemanyagköltség	-		4 km	9.5 km	15 km	134	318	502
Összes költség	3-4 fő	27	-	-	-	30 141	37 525	47 021

⁷ <https://www.nav.gov.hu/nav/szolgaltatasok/uzemanyag/uzemanyagarak/uzemanyagar.html>

⁸ https://www.nav.gov.hu/nav/szolgaltatasok/uzemanyag/fogyaszt_normak/gjnorma.html

2.6 BÍRÓSÁGI KÖLTSÉGEK

A 2018 őszen lefolytatott esetekről közvetlen tapasztalattal rendelkező szakértőkkel készített interjúk tapasztalata szerint egy eljárás kb. két és fél óráját veszi igénybe egy bírósági titkárnak. A bírósági titkár illetményeként ebben az esetben is csak alapilletményt számoltunk, melyet az igazságügyi alkalmazottak szolgálati jogviszonyáról szóló 1997. évi LXVIII. törvény szerinti szorzószámok, illetve a Magyarország 2019. évi központi költségvetéséről szóló 2018. évi L. törvény szerinti illetményalappal számoltuk. Ebben az esetben is a fizetési fokozatokhoz tartozó legnagyobb és legkisebb szorzószám jelenti a két szélső értéket; ezek átlaga pedig a középsőt.

Az egyes eljárások ügyintézése kapcsán feltettük, hogy a bírósági titkár mellett dolgozó ügyintézők ugyanannyi időt töltenek egy ügygel, mint a bírósági titkárok. Az ügyintézők illetményét fent említett állami tisztviselőkről szóló törvény alapján számoltuk ki. További társadalmi költséget jelent a kirendelt védők munkaköltsége. A 2018 őszen lefolytatott eljárások 1-4 megkezdett munkaóráját igényelték a kirendelt védőügyvédeknek. A 2019. évi költségvetési törvény a kirendelt védők óradíját 5000 Ft-ban határozza meg.⁹ Amennyiben a bíróság megállapítja a szabálysértést, a kirendelt védő munkadíjának megfizetése az „elkövetőt” terheli.

5. táblázat A bírósági eljárás cselekményeinek költségbecslése

Cselekmények	Cselekményt végző	Összes munkaóra	Fizetési kategória (havi, Ft)			Becsült költség (Ft)		
			alsó	közép	felső	alsó	közép	felső
Felkészülés a bírósági eljárásra	bírósági titkár	fél óra	253 230	337 640	422 050	728	970	1 213
	bírósági ügyintéző	fél óra	166 206	192 406	218 606	478	553	628
Bírósági eljárás	bírósági titkár	2 óra	253 230	337 640	422 050	2 911	3 881	4 851
	bírósági ügyintéző	2 óra	166 206	192 406	218 606	1 910	2 212	2 513
	Kirendelt védő	1-4 óra	5000 Ft / óra			5 000	10 000	20 000
Összes költség	2 fő	5 óra	-	-	-	11 026	17 616	29 205

2.7 KÖZÉRDEKŰ MUNKA KÖLTSÉGE

Amennyiben a bíróság az életvitelszerű közterületen tartózkodást bizonyítottan látja figyelmeztetés intézkedést, közérdekű munkát vagy elzárást szabhat ki. Ha a bíróság közérdekű munkavégzés mellett dönt, az „elkövetőnek” nyilatkoznia kell, hogy vállalja-e annak elvégzését. Ha ezt nem vállalja, úgy a bíróság elzárást szab ki (6 óra közmunka felel meg egy nap elzárásnak). A Szabstv. rendelkezése alapján a kiszabható közérdekű munka legkisebb mértéke hat, legmagasabb mértéke száználcvan óra. A törvény értelmében az előkészítő eljárást lefolytató szerv, vagyis a rendőrség már a

⁹ 2018. évi L. törvény Magyarország 2019. évi központi költségvetéséről

szabálysértési őrizet ideje alatt intézkedik a foglalkoztathatósági szakvélemény beszerzése iránt. Ennek költsége a vonatkozó kormányrendelet szerint 1900 Ft, amely a rendőrséget terheli.¹⁰

6. táblázat A büntetésként kiszabott közérdekű munka társadalmi költségei

Költség megnevezése	Cselekményt végző szerv	Kiszabott büntetés (óra)			Becsült költség (Ft)		
		alsó	közép	felső	alsó	közép	felső
Közérdekű munka megszervezésének költségei	állami foglalkoztatási szervek	6	90	180	686	10 025	20 050
Foglalkoztathatósági szakvélemény beszerzése	Rendőrség	-			1900		
Összes költség					2586	11 925	21 950

A közérdekű munka társadalmi költségeit az egyes intézményeknél felmerülő személyi és dologi kiadások alapján állapítottuk meg (BI, 2016). A fővárosi állami foglalkoztató szerv dolgozójával készített interjú alapján az állami foglalkoztatási szervek országos szintű szabálysértésekkel kapcsolatos költségei összesen kb. 471 millió forintot tettek ki 2015-ben. Az összesen kiszabott több mint 70 ezer nappal leosztva a közérdekű munka napi költsége mai árakon 686 Ft volt, óránként pedig 114 forintba került az adófizetőknek. Vagyis az életvitelszerű közterületen tartózkodásért kiszabható minimális és maximális tételekkel kalkulálva a közérdekű munka megszervezésének társadalmi költsége 686 Ft és 20 050 Ft között mozog egy esetre vetítve az ítélet szigorúságának függvényében.

2.8 ELZÁRÁS KÖLTSÉGE

Abban az esetben, ha az „elkövetőt” elzárásra büntette a bíróság, kísérő rendőr a tárgyalás után a büntetés-végrehajtási intézetbe vezeti az elkövetőt. A bíróság a jogerős határozatot átadja a jelenlévő előkészítő eljárást lefolytató előadónak, aki szolgálati helyére visszaérkezve lezárja az ügy iratait. A szabálysértési törvény értelmében a kiszabható elzárások legrövidebb tartama egy nap, leghosszabb tartama hatvan nap.

Az elzárás büntetés foganatosítása rendőrségi fogdán vagy büntetés-végrehajtási intézetben történik. A BVOP-val korábbi kutatásunkhoz készített interjú tanulsága szerint a büntetés-végrehajtási intézetekben szabálysértési elzárást töltőket elkülönítve kezelik a szabadságvesztésre ítélt bűncselekményt elkövetőktől, azonban kisebb megyei intézetekben erre nem mindig van lehetőség. Az elzárást töltő elkövetők dolgozhatnak, de a rövid időtartam miatt nehéz olyan munkáltatót találni, ahol foglalkoztatni lehetne őket.

A 2.6 fejezetben részletezett számítás szerint egy nap elzárás társadalmi költsége 6057 forintot tesz ki. Ezzel az egységköltséggel számolva az életvitelszerű közterületen

¹⁰ 284/1997. (XII. 23.) Korm. rendelet Térítési díj ellenében igénybe vehető egyes egészségügyi szolgáltatások térítési díjáról

tartózkodás szabálysértés elzárással büntetésének teljes társadalmi költsége 6057 Ft és 363 420 Ft között alakul az ítélet súlyosságának függvényében.

Noha az eddig lezajlott néhány bírósági eljárásban még nem szabtak ki elzárást, de volt olyan eset, ahol a 'kvázi ügyészi' szerepben fellépő előkészítő hatóság 30 nap elzárást kért az eljárás alá vont személyre.¹¹ Továbbá a szabálysértési törvény értelmében, akit a megelőző hat hónapon belül már két ízben jogerősen felelősségre vontak életvitelszerű közterületen tartózkodást szabálysértésének elkövetése miatt, azt újbóli elkövetés esetén kizárólag elzárással lehet büntetni, figyelmeztetési intézkedés nem alkalmazható, közérdekű munka nem szabható ki. Szintén elzárást von maga után, ha az „elkövető” nem vállalja a kiszabott közérdekű munkavégzés elvégzését. Biztosra vehető tehát, hogy az életvitelszerű közterületen tartózkodás szankcionálása esetén a szabálysértési törvény rendszeres alkalmazásával az elzárás büntetés nem kerülhető el

2.9 FIGYELEMBE NEM VETT KÖLTSÉGEK

Becslésünk során csak a szabálysértési eljárás és a végrehajtás költségeit vettük figyelembe. Nem kalkuláltunk a hajléktalanellátó szociális intézmények törvényben meghatározott többletfeladatainak és a szolgáltatásaik várhatóan emelkedő igénybevételnek költségeivel. Ezen felül kialakulatlan gyakorlat és a releváns információk hiánya miatt nem tudtuk figyelembe venni az intézkedés alá vont hajléktalanok által birtokolt ingóságok elszállításának, részleges megsemmisítésének és akár 6 hónapig tartó tárolásának költségeit sem. Szintén nem kerültek a becslésünkbe az előállított hajléktalan személyekkel élő háziállatok elszállításának és ideiglenes gondozásának költségei.

¹¹ Gödöllői eset. <https://444.hu/2018/10/17/godollon-iteltek-el-az-also-hajlektalant-az-uj-torveny-alapjan>

3. DISZKUSSZIÓ, ALTERNATÍVÁK ÉS JAVASLATOK

3.1 DISZKUSSZIÓ ÉS ALTERNATÍVÁK

Számításaink legfőbb tanulsága, hogy a hajléktalanság 2018-ban bevezetett hatósági üldözése nem elhanyagolható társadalmi erőforrásokat emészt fel: az 1. táblázatban bemutatott becslések esetenként 46 ezer forinttól¹² (legkonzervatívabb becslések, felmentés v. figyelmeztetés, mint a bíróság által megállapított szankció) 449 ezer forintig (felső becslések, és a maximális, 60 napos elzárás, mint szankció) terjednek.

Sok ez, vagy kevés? Ha abból indulunk ki, hogy – morális vagy alapjogi okból – a hajléktalanság üldözése elfogadhatatlan, nyilvánvalóan minden adóforint, amit az állam egy elfogadhatatlan cél szolgálatában elkölt, pazarlás.

De ezek az összegek véleményünk szerint azoknak is elgondolkodtatóak kell, hogy legyenek, akik eddig nem tartották problémásnak a hajléktalan emberek élethelyzetéből következő életvitelszerű közterületen tartózkodás büntetőjogi eszközökkel való szankcionálását. Bár messze meghaladja ennek a jelentésnek a kereteit egy általunk célravezetőnek gondolt humánus hajléktalanpolitika kifejtése és beárazása, talán nem haszontalan a következő gondolatkísérlet: hány éjszakára lehetne a számolt társadalmi költségek átirányításával az eljárás alá vont emberek szálláshiányán enyhíteni? Némileg önkényes lenne a most rendőr-, börtönőr-bér vagy épp benzínár formájában felmerülő közkiadásokat lakbérre vagy munkásszállás díjra átszámítani, de a következő összehasonlítás talán nem haszontalan.

A Költségvetési tv.¹³ a hajléktalanok átmeneti intézményeinek finanszírozására az ilyenek fenntartására kötelezett (harmincezer lakosúnál nagyobb) önkormányzatoknak férőhelyenként évi 468,350 forintot juttat. Ezek a Szociális tv.¹⁴ 84.§-ában meghatározott intézmények az éjjeli menedékhelynél lényegesen jobb feltételekkel nyújtanak szállást azoknak a hajléktalanoknak, akik az életvitelszerű szálláshasználat és a szociális munka segítségével képesek az önellátásra¹⁵.

A fenti összegeket a normatívával elosztva azt kapjuk, hogy még a minimális feltételezésekkel, és végül büntetéssel nem számolva is annyit szán az állam egy hajléktalan ember elleni hatósági fellépésre, amennyiből ugyanazt a személyt saját normatívája szerint 36 éjszakára néhány ágyas, emberhez méltó átmeneti szálláson lehet elhelyezni. A maximális büntetési tételt feltételezve (60 nap elzárás) és a felső becsléseinkkel számolva pedig csaknem annyiba kerül az adófizetőnek egy hajléktalan bíróság elé állítása, majd fogvatartása, mint amennyiből két hét híján egy teljes évig lakhatna átmeneti szálláson.

¹² Itt és a következőkben az egyszerűség kedvéért száz forintra kerekített összegeket használunk.

¹³ 2018. évi L. törvény Magyarország 2019. évi központi költségvetéséről

¹⁴ 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról

¹⁵ Jó példa lehet ilyen intézményre a Twist Olivér Alapítvány átmeneti szállója:
<http://www.twistoliver.hu/index.php/intezmenyek-szolgaltatasok/atmeneti-szallo>

Reméljük, hogy tanulmányunkkal sikerült hozzájárulnunk ahhoz, hogy meggyőzzük az olvasót: a hajléktalanság jelen szankcionálása minden más ellenérven túl a társadalom közös erőforrásainak elpazarlásával is jár. Ezek - többek között – olyan anyagi forrásokéval, melyekkel valamennyit, nem is olyan keveset, javítani lehetne elesett helyzetükön.

Mint fent taglaltuk, a vizsgált eljárások társadalmi költségei természetesen nem korlátozódnak a jogi intézményrendszer oldalán felmerülő közvetlen végrehajtási költségekre. Az eljárás alá vont személyek és a velük kapcsolatban állók által viselt egészségügyi, érzelmi, szociális és gazdasági költségek, ill. az egész jogrendszerbe és az állam közjót szolgáló voltába vetett hitre gyakorolt hatás szintén ide sorolható – ezek vizsgálata egy következő, nagyobb lélegzetű kutatás tárgya lehetne.

4. HIVATKOZÁSJEGYZÉK

- Binder, Stephen R. 2002. *The Homeless Court Program: Taking the Court to the Streets*. Washington, DC: American Bar Association, Commission on Homelessness & Poverty.
- Budapest Szakpolitikai Elemző Intézet. 2014. "A Fogvatartás ára." http://www.budapestinstitute.eu/uploads/helsinki_141218_Long_FINAL.pdf.
- Budapest Szakpolitikai Elemző Intézet. 2016. "Egyes szabálysértési eljárások végrehajtási társadalmi költségéről" http://www.budapestinstitute.eu/BI_2016_01_study_Helsinki_szabalysertes_161130.pdf
- Hack, Péter. 2012. "Az új Btk. Büntetőpolitikai Célkitűzései, és Azok ésszerűsége." *Kriminológiai Közlemények* Kontroll és jogkövetés (71): 48–67.
- Howell, Babe. 2009. "Broken Lives from Broken Windows: The Hidden Costs of Aggressive Order-Maintenance Policing." *New York University Review of Law & Social Change* 33: 271.
- Jacobs, Pauline, and Petra Van Kampen. 2014. "Dutch 'ZSM Settlements' in the Face of Procedural Justice: The Sooner the Better?" *Utrecht Law Review* 10 (4): 73–85.
- Nagy, Marianna. 2012. "Quo Vadis Domine? Elmélkedések a Szabálysértések Helyéről a 2012. évi Szabálysértési Törvény Kapcsán." *Jogtudományi Közöny* LXVII (5): 217–26.
- A Város Mindenkié: A hajléktalanság kriminalizációjának története Magyarországon 2010 és 2013 között https://avarosmindenkie.blog.hu/2013/09/06/a_hajlektalansag_kriminalizaciojanak_tortenete_magyarorszagon_2010_es_2013_kozott

5. FÜGGELÉK

I. táblázat: Az életvitelszerű közterületi tartózkodás kriminalizálásának közvetlen végrehajtási társadalmi költsége egy estre számolva, lehetséges kimenetek szerint (források a főszövegben)

Eljárás szakaszok	Cselekmények	Cselekményt végző	Összes munkaóra	Fizetési kategória (Ft)			Becsült költség (Ft)			
				alsó	közép	felső	alsó	közép	felső	
Helyszíni eljárás	Helyszíni figyelmeztetések (első három alkalom)	2 fő rendőr tiszthelyettes	3	118 984	166 793	225 310	2 082	2 925	3 945	
	Utólagos adminisztráció	1 fő tiszthelyettes	1	118 984	166 793	225 310	694	975	1 315	
	4. figyelmeztetés	2 fő rendőr tiszthelyettes	2	118 984	166 793	225 310	1 389	1 950	2 629	
	4. adminisztráció	1 fő tiszthelyettes	1	118 984	166 793	225 310	694	975	1 315	
	Helyszíni eljárás összes költsége							4859	6825	9204
Előkészítő eljárás	Elővezetés, kísérés	2 fő rendőr tiszthelyettes	16	118 984	166 793	225 310	10 566	14 811	20 008	
	Előkészítő eljárás lefolytatása	tiszthelyettes	7	118 984	166 793	225 310	4 787	6 710	9 064	
		tiszt	4	187 337	232 245	308 852	4 307	5 339	7 100	
	Fogda költsége	Átlagos fogdán töltött idő: 41 óra						10 347		
	Üzemanyagköltség	-			4 km	9.5 km	15 km	134	318	502
Előkészítő eljárás összes költsége							30 141	37 525	47 021	
Bírósági eljárás	Felkészülés a bírósági eljárásra	bírósági titkár	fél óra	253 230	337 640	422 050	728	970	1 213	
		bírósági ügyintéző	fél óra	166 206	192 406	218 606	478	553	628	
	Bírósági eljárás	bírósági titkár	2 óra	253 230	337 640	422 050	2 911	3 881	4 851	
		bírósági ügyintéző	2 óra	166 206	192 406	218 606	1 910	2 212	2 513	
		kirendelt védő	1-4 óra	5000 Ft / óra			5 000	10 000	20 000	
Bírósági eljárás összes költsége							11 026	17 616	29 205	
Közérdekű munka	Költség megnevezése	Cselekményt végző szerv	Kiszabott büntetés (óra)			Költség (Ft)				
			alsó	közép	felső	alsó	közép	felső		
	Közérdekű munka megszervezésének költségei	állami foglalkoztatási szervek	6	90	180	686	10 025	20 050		
	Foglalkoztathatósági szakvélemény beszerzése	Rendőrség	-			1 900				
Közérdekű munka teljes társadalmi költsége							2 586	11 925	21 950	
Elzárás	Költség megnevezése	Cselekményt végző szerv	Kiszabott büntetés (nap)			Költség (Ft)				
			alsó	közép	felső	alsó	közép	felső		
	Elzárás társadalmi költsége	büntetés-végrehajtási szervek	1	30	60	6 057	181 710	363 420		
ÖSSZES KÖLTSÉG FELMENTÉS V. FIGYELMEZTETÉSBEN RÉSZESÍTÉS ESETÉN							46 026	61 966	85 430	
ÖSSZES KÖLTSÉG KÖZÉRDEKŰ MUNKA KISZABÁSA ESETÉN							48 612	73 891	107 380	
ÖSSZES KÖLTSÉG ELZÁRÁS KISZABÁSA ESETÉN							52 083	243 676	448 850	